

**Ястребова В.Я.**

доцент, кандидат педагогічних наук

завідувач кафедри менеджменту освіти та психології

Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

## **УПРАВЛІННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ**

// Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія педагогіка і психологія. Випуск 45. Частина 3. – Ялта, 2014. – с. 278 - 285

*Анотація.* Стаття присвячена методологічним та технологічним аспектам управління інтеграційними процесами в закладах освіти сільської місцевості, здійснено аналіз існуючих підходів до соціального статусу та функцій сучасного закладу освіти на селі. Розглянуто основні аспекти інтеграції освітніх ресурсів на основі методології віталістської соціології села, теорії мережної освіти, а також створення освітніх округів, асоціацій шкіл, впровадження модульної організації освіти.

*Ключові слова:* інтеграційні процеси, соціально-педагогічний, організаційно-педагогічний, матеріально-технічний, змістовно-методичний, технологічний аспекти.

*Аннотация:* Статья посвящена методологическим и технологическим аспектам управления интеграционными процессами в учреждениях образования сельской местности, осуществлен анализ существующих подходов к социальному статусу и функциям современного учреждения образования на селе. Рассмотрены основные аспекты интеграции образовательных ресурсов на основе методологии виталистской социологии села, теории сетевого

образования, а также создания образовательных округов, ассоциаций школ, внедрения модульной организации образования.

*Ключевые слова:* интеграционные процессы, социально-педагогический, организационно-педагогический, материально-технический, содержательно-методический, технологический аспекты.

*Anotation* MANAGEMENT INTEGRATION PROCESS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF RURAL LOCALITY

This article is devoted to the methodological and technological aspects of management of integration processes in educational institutions in rural locality; the analysis of existing approaches to social status and functions of a modern educational institution in the countryside has been analyzed. The main aspects of the integration of the educational resources based on the methodology of vitalistskoy's sociology of the village, the theory of network of the education and the creating of the educational districts, the associations of schools, implementation of a modulus organization of education too, has been considered.

*Key words:* integration processes, social and pedagogical, organizational and pedagogical, material and technical, content and methodological, technological aspects.

**Вступ.** Інноваційні перетворення сучасної сільської школи не можуть розглядатися поза контекстом соціального аналізу, інакше, ніж через призму її соціальної ролі, того суспільного статусу, яким вона наділена в даний історичний момент. Адже і головна відмінність сільської школи від міської відділяється специфічністю того соціуму, в якому вона функціонує. «Сільська школа тисячами ниток пов'язана, міцно сплетена з соціумом. Вона обумовлена соціальними перетвореннями і сама обумовлює їх. Вона, по суті, є специфічне відображення цього соціуму, його своєрідний зліпок. Найменші зміни сільського соціуму негайно відбиваються на її статусі, життєдіяльності, технологіях навчання і виховання дітей, способах організації та управління»[5].

Залежність системи управління освітою від соціокультурних регіональних особливостей, необхідність при проектуванні та моделюванні систем управління освітою враховувати соціокультурні особливості регіону, менталітет національної культури підкреслюється у сучасних дослідженнях [7, с.7]. Дослідники виділяють пріоритетні напрямки управлінської діяльності: аналіз і прогноз розвитку соціального і освітнього середовища з метою планування і організації освітніх послуг, що відповідають запитам конкретних прошарків і груп населення; координація зусиль різних соціально-освітніх структур і громадських організацій щодо здійснення єдиної освітньої політики та забезпечення ефективної соціалізації підростаючого покоління; соціальний захист дітей та молоді, працівників освіти в умовах нестабільної економіки [7, с.15].

Стратегії та механізми впливу освіти на соціальний розвиток села розробляє В.Г. Бочарова [2] Дослідниця відзначає актуалізацію потреб сільської громади у системі освіти, яка здатна реалізовувати свої функції у відкритому соціумі, не обмежуючись освітньою установою, є функціонально підготовленою до соціально-педагогічної роботи зі всіма категоріями мешканців села – дітьми, сім'ями, дорослим населенням, до здійснення

партнерства з фахівцями соціальних служб, представниками правоохоронних органів, підприємців, працівниками агросфери, здатна здійснювати вплив на державні та комерційні структури у вирішенні проблем сільських мешканців, надавати всіляку підтримку громадським організаціям, розвитку волонтерського руху, соціальної участі різних верств і груп населення в оновленні села [2, с.26-36].

У дослідженні Циганкової Л.М. [9] розробляється у якості основи для створення оптимальних соціально-педагогічних умов реструктуризації мережі сільських закладів освіти поліцентризм як принципово нова організація управління, за якою значна частина повноважень влади делегується на більш низькі рівні (від моновлади до полівлади), посилюється роль самоуправління, збільшується мережа структурних підрозділів однієї організації. Організація управлінської діяльності директора сільської школи в умовах поліцентризму дозволяє розширити сферу освітніх послуг, реалізувати технологію соціального партнерства та забезпечити ефективне управління освітою у сільському соціумі під час ринкових реформ. Дослідниця розробляє ідею консолідації не тільки соціальних, але й економічних та культурних можливостей сільського соціуму з метою забезпечення доступності та якості освіти сільських школярів.

Використання соціокультурного підходу в управлінні закладами освіти сільської місцевості передбачає об'єднання зусиль всіх суб'єктів перетворення школи у центр соціокультурного простору сільського соціуму, визнання закладу освіти фактором соціокультурної динаміки. «Інтеграція педагогічних та соціальних чинників є одним з найважливіших умов не тільки ефективної діяльності сучасної сільської школи, а й піднесення села, їй споконвічно належить статус зберігача народної мудрості, культури, духовності, вихователя працьовитих і високоосвічених людей», - відзначає Л.П. Белова [1, с.20].

Окремі дослідники, не обмежуючись визначенням соціокультурних функцій закладів освіти сільської місцевості, підкреслюють, що «школа

повинна забезпечувати підтримку інноваційним процесам в соціально-економічному житті сільської громади, а саме головне забезпечувати психологічну та соціально-професійну готовність випускників шкіл до реформування аграрного сектора. «Саме у становленні ефективного виробництва, особливо сільськогосподарського, як невід'ємної частини матеріально-виробничої діяльності більшості членів сільського соціуму закладений механізм підвищення рівня його соціально-економічного розвитку» [6, с.57].

Таким чином, у сучасних педагогічних дослідженнях визначено зміни у соціальному статусі закладів освіти сільської місцевості, що вимагає розробки методологічних та технологічних аспектів управління у сучасних умовах.

Найбільш актуальними в управлінні є інтеграційні процеси, які забезпечують виконання соціальних функцій загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості.

**Формулювання мети статті та завдань.** Мета та завдання статті полягають у визначенні методологічних та технологічних аспектів управління інтеграційними процесами в закладах освіти сільської місцевості.

### **Виклад основного матеріалу.**

У сучасних умовах збіднення соціальної інфраструктури села відбувається розширення функцій (диверсифікація) загальноосвітніх навчальних закладів, здійснення стратегії «перетворення», перебирання закладом освіти функцій, які відсутні у зовнішньому середовищі [10, с.27 - 28]. Дошкільна освіта дітей, додаткова освіта школярів, культурна та просвітницька робота з підростаючим поколінням і дорослим населенням стають прерогативою школи. За таких умов визначається головний вектор інноваційної діяльності закладу освіти сільської місцевості – інтегрування своїх освітніх ресурсів з освітніми ресурсами інших об'єктів соціуму.

Інтеграційні процеси характеризуються об'єднанням ресурсів в освітній мережі, її окремих структурних підрозділах для вирішення освітніх завдань в нових соціально-педагогічних умовах.

Дослідники розглядають різні аспекти інтеграції освітніх ресурсів у сільській місцевості: соціально-педагогічний, організаційно-педагогічний, матеріально-технічний, змістовно-методичний, технологічний аспекти [5].

Соціально-педагогічна інтеграція пов'язана із залученням в освітню сферу ресурсів інших об'єктів соціуму: інших закладів освіти, закладів додаткової освіти (спортивна, художня, музична школи), будинок культури, будинок творчості для дітей та юнацтва, громадські організації та інше.

В управлінській діяльності у забезпеченні соціально-педагогічної інтеграції слід спиратися на сучасні управлінські методології. Одна з них –

віталістська соціологія села – акцентує увагу не тільки на взаємозалежності сільських мешканців з приводу засобів виробництва, але й розглядає їх взаємозалежність стосовно життєвого простору, засобів до життя в цілому. Це дозволяє комплексно розглядати не тільки розвиток соціальних можливостей сільського населення, але й окремих соціальних інститутів, організацій суспільного життя на селі, в тому числі учасників освітньої діяльності, розвиток сільської школи в цілому [3].

Теорія віталістської соціології села та освітньої діяльності спрямовує практику управління, організації освіти в сільській місцевості в напрямку створення і розвитку багаторівневих сільських культурно-освітніх комплексів, стимулює використання нових інформаційних технологій в організації навчального процесу в сільських навчальних закладах, у багаторівневих культурно-освітніх комплексах, формування патріотично, соціокультурно-орієнтованих професійних груп.

Організаційно-педагогічна інтеграція спрямована на розширення, збагачення, збільшення того, що стало обмеженим, бідним і т. п. внаслідок змін,

які відбулися в сільському соціумі (малочисельний клас, педагогічне самотність вчителів – предметників, обмеженість спілкування і т. п.) [5].

Методологічні засади організаційно-педагогічної інтеграції обґрунтовані у теорії мережної взаємодії. «За своєю структурою освітні мережі можуть мати як горизонтальний характер, коли об'єднують осіб (учителів, директорів шкіл, освітніх теоретиків та експериментаторів) або організації (школи), що є однорідними за своїми функціями, так і вертикальний, коли об'єднуються функціонально різні особи та організації (університети, школи, місцеві освітні адміністрації, міністерства та департаменти освіти тощо).

Мережні педагогічні спільноти або об'єднання вчителів – це нова форма організації професійної діяльності в мережі. Участь у професійних мережних об'єднаннях дозволяє вчителям спілкуватися один з одним, вирішувати професійні питання, реалізувати себе і підвищувати свій професійний рівень» [10, с.35-84].

Матеріально-технічний аспект інтеграції пов'язаний з об'єднанням зусиль по спільному використанню наявного або нового обладнання з метою підвищення якості освітнього процесу однієї або декількох шкіл, досягнення більш високих результатів навчання і виховання дітей.

У сучасному управлінні освітніми системами сільських районів матеріально-технічний аспект інтеграційних процесів в освіті сільської місцевості знайшов застосування у практиці запровадження освітніх округів. Право на життя технології управління освітніми системами на основі створення освітніх округів надано наказом Міністерства освіти і науки України від 05.04.2006 р. № 267, яким затверджене Примірне положення про освітній округ. У цьому положенні освітній округ визначається як добровільне об'єднання загальноосвітніх навчальних закладів різних типів і форм власності з дошкільними, позашкільними та іншими навчальними закладами, а також установами охорони здоров'я, що сприяють здійсненню освітньої діяльності, і

установами, які створюються для забезпечення освітніх та культурно-освітніх потреб громадян, які проживають у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці (району, міста або їх частин). Суб'єктами округу можуть бути навчальні заклади всіх типів і форм власності та відомчої підпорядкованості: загальноосвітні навчальні заклади (у тому числі навчально-виховні комплекси, навчально-виховні об'єднання); дошкільні навчальні заклади; позашкільні навчальні заклади; міжшкільні навчально-виробничі комбінати; професійно-технічні навчальні заклади, а також установи культури (бібліотеки, музеї, будинки культури та інші), установи охорони здоров'я, що сприяють здійсненню освітньої діяльності.

Завданнями округу є:

- забезпечення єдиного освітнього простору у межах округу;
- раціональне використання творчого потенціалу педагогічних працівників;
- створення належних умов для навчання обдарованих учнів;
- координація навчально-виховного процесу у суб'єктах округу;
- забезпечення реалізації профільного навчання;
- раціональне використання навчально-методичної літератури, матеріально-технічної бази суб'єктів округу, її зміцнення та модернізація;
- впровадження в навчально-виховний процес сучасних навчальних та виховних технологій.

В освітніх округах за рахунок концентрації в опорних навчальних закладах матеріально-технічних, фінансових, кадрових ресурсів є можливість забезпечити якісні освітні потреби населення прилеглих територій, учнів із малокомплектних шкіл. Нині в Україні функціонує майже 1500 освітніх округів [4].



Змістовно-методична інтеграція орієнтує на використання інтегрованих навчальних курсів на різних щаблях загальноосвітньої школи, насамперед, в рамках факультативного навчання, додаткової освіти, допрофільного і профільного навчання. Прикладом такої інтеграції є модульна організація освіти в сільському районі [8]. Один з її варіантів – створення районної очно-заочної різнопрофільної школи, яка представляє сукупність міжшкільних факультетів та курсів за вибором, організованих на базі тих шкіл району, які мають достатній рівень матеріальної бази та висококваліфікованих учителів.

Технологічний аспект інтеграції освітніх ресурсів пов'язаний з розширенням можливостей наявних і створенням нових технологій навчання, виховання і розвитку школярів, застосованих в змінених соціально-педагогічних умовах.

Дослідники відзначають внутріінституціональну та міжінституційну інтеграцію в освіті. «Якщо це інтегрування стосується лише освітніх установ, то, очевидно, слід говорити про внутріінституціональну інтеграцію. Якщо ж має місце інтегрування ресурсів освітніх установ та інших установ соціуму, то мова йде про міжінституційну інтеграцію» [5].

Одним із варіантів управління інтеграційними процесами освіти сільської місцевості є асоціація шкіл, які розташовані на території одного муніципального округу. До асоціації можуть також входити заклади додаткової, професійної освіти, культури, охорони здоров'я тощо. Заклади, які входять до асоціації, зберігають свою правову форму, фінансову та господарчу самостійність. Кожен заклад самостійно несе відповідальність за виконання стандарту освіти, матеріально-технічне, кадрове забезпечення освітнього процесу.

Об'єднання зусиль, коштів і ресурсів закладів – членів асоціації – може здійснюватися за такими напрямками:

- у навчальному процесі – для поліпшення якості освіти – проведення уроків з окремих дисциплін вчителями однієї школи в інших;
- у сфері спілкування та дозвілля – організація спільних свят, організація гуртків, секцій тощо;
- у сфері матеріально-технічного забезпечення – спільне використання або придбання обладнання, матеріально-технічних засобів, які забезпечують підвищення якості освіти;
- у сфері науково-методичного забезпечення – відкриття експериментальних майданчиків, розробка та втілення інновацій, організація вільних асоціацій вчителів та ін.

Створюється асоціація за рішенням конференції всіх закладів, які висловили бажання вступити до неї.

**Висновки.** Аналіз проблем функціонування закладів освіти сільської місцевості, які виступають гарантом права дитини на повноцінну якісну освіту та забезпечення її соціального захисту, доводить, що підвищення якості освіти є можливим тільки на основі пошуку і впровадження нетрадиційних підходів до управління навчальними закладами. В умовах, коли школа перебирає на себе більшість соціокультурних та соціальних функцій оточуючого соціуму, інтегрування освітніх ресурсів школи з освітніми ресурсами інших об'єктів соціуму забезпечить нетрадиційні підходи не тільки до задоволення освітніх потреб населення, а й його соціального та культурного розвитку, до соціальної участі різних верств і груп населення в оновленні села.

Якісне управління інтеграційними процесами в закладах освіти сільської місцевості повинно забезпечити всі аспекти інтеграції освітніх ресурсів : соціально- педагогічний, організаційно-педагогічний, матеріально-технічний, змістовно-методичний, технологічний аспекти на основі методологій віталістської соціології села, теорії мережевої освіти, а також створення

освітніх округів, асоціацій шкіл, впровадження модульної організації освіти та інше.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Белова Л.П. Роль образования в развитии социальной активности сельского населения// Сельская школа: проблемы организации образовательного процесса. Сборник статей. – Москва 2008 – с.20

2. Бочарова В.Г. Стратегия и механизмы влияния образования на социальное развитие села. – Актуальные проблемы развития инновационного потенциала сельской школы в России: Сб. статей исследователей высшей школы и научных учреждений // Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Развитие инновационного потенциала сельской школы: возможности и перспективы. Комплексные сельские образовательные системы как перспективные модели для возрождения и развития сельского социума в России». – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2008. – 302 с.ISBN978-5-7563-0370-4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://window.edu.ru/window\\_catalog/pdf2txt?p\\_id=31776&p\\_page=2](http://window.edu.ru/window_catalog/pdf2txt?p_id=31776&p_page=2)

3. Григорьев С.И. Виталистская социология села и образовательной деятельности как социокультурный и социально-технологический фундамент. – Актуальные проблемы развития инновационного потенциала сельской школы в России: Сб. статей исследователей высшей школы и научных учреждений // Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Развитие инновационного потенциала сельской школы: возможности и перспективы. Комплексные сельские образовательные системы как перспективные модели для возрождения и развития сельского социума в

России». – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2008. – 302 с. ISBN 978-5-7563-0370-4 [Электронный ресурс]. –

Режим доступа

[http://window.edu.ru/window\\_catalog/pdf2txt?p\\_id=31776&p\\_page=2](http://window.edu.ru/window_catalog/pdf2txt?p_id=31776&p_page=2)

4. Дейкун Д.І., Пастовенський О. В. Методичні рекомендації з оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільських районах: Навчально-методичний посібник. – 2011

5. Зайкин М. Интеграционная стратегия инновационного развития образования на селе //Сибирский учитель 2009 №2(62) [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://sibuch.ru/taxonomy/term/330>

6. Капитонов А.В. Объективные и субъективные факторы, влияющие на сельские образовательные учреждения // Сельская школа: проблемы организации образовательного процесса Сборник статей. – Москва –2008 – с.57

7. Мануйленко В. В. Організаційно-методичні засади удосконалення управління освітою на районному рівні Автореферат дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук 13.00.01 – загальна педагогіка і історія педагогіки Київ – 2006.

8. Російська освіта. Мережевий підхід. – Спільний випуск журналу «На боці підлітка». – 2003. – №3//Сільська школа з усіх боків. – 2003. – №9,10

9. Цыганкова Лидия Михайловна Развитие управленческой деятельности директора сельской школы в условиях полицентризма Диссертация кандидат педагогических наук Оренбург 13.00.01 Специальность: Общая педагогика, история педагогики и образования 2005 – 227с

10. Ястребова В.Я., Варецька О.В., Кондратова Л.Г., Бабко Т.М.  
Управління освітою сільської місцевості: науково-методичний посібник. –  
Запоріжжя:Акцент Інвест-Трейд,2012. – 266с